

luntate sufficienter cognoscere omnia futura. Quod etiam asseruit ibi Durand., quæst. 3, etiamsi alias non requirat concursum Dei ad actiones causarum secundarum. Multique Thomistæ moderni hanc opinionem sequuntur, et D. Thomæ attribuunt. Sed apud eum nulla ejus mentio fit in tota doctrina sua, neque aliquid afferre possunt præter ea quæ sect. 2 tractavimus et exposuimus, et quæ de motione humanæ voluntatis a Deo tractat idem D. Thomas, 1 p., quæst. 82, art. 2, quæst. 104, art. 3 et 4, et q. 105, art. 4, et 1. 2, quæst. 9 et 10, præsertim art. 4, ad 3, et q. 109, in primis articulis, præsertim a. 6, ad 3. Sed in his omnibus locis nunquam explicuit illum modum dandi generalem concursum, sed ad summum vocat illum motionem voluntatis humanæ, et sæpe non loquitur de illo, sed de aliis modis quibus Deus potest moraliter movere voluntatem, præsertim per auxilia gratiæ, quæ ad præsens non spectant.

12. *Qualiter satisfaciant predicti auctores difficultati propositæ.* — Supposita autem hac sententia, duobus modis respondent auctores ejus ad propositam difficultatem. Prior est, illam voluntatem Dei, qua determinat concursum ad actionem causæ secundæ, esse ex libertate ejusdem voluntatis, et ideo non impedire, sed conservare similem libertatem in causa secunda, si alioqui illam habeat. Hæc responsio habet fundamentum in doctrina Scoti, qui, ut supra vidimus, ob hanc causam asseruit, si Deus ageret ex necessitate naturæ, ablatum concursu, seu motione qua movet causam secundam, libertatem ejus, nunc autem non auferre, quia libere agit. Verumtamen hæc responsio non satisfacit; libertas enim Dei conferre potest ut tribuat concursum accommodatum causæ secundæ, et libertati ejus. Si autem concursus vel motio talis est ut, si a Deo tribueretur ex necessitate naturæ, necessitaret voluntatem creatam, etiamsi libere a Deo detur, necessitabit illam, ut supra probavi, quia si motio est eadem, eundem effectum habet in causa secunda; respectus autem liber ad causam primam faciet ut actio sit libera causæ primæ, non vero causæ secundæ. Sic igitur in præsentem, parum refert quod Deus libere præbeat concursum modo supra explicato, nam inde solum habetur actionem esse liberam Deo, non vero ipsi causæ secundæ, quia difficultas proposita videtur ostendere illum modum concurrenti tollere indifferentiam ejus.

Et confirmatur, nam Deus potest necessitatem inferre voluntati creatæ, et nihilominus libere eam inferre; et tunc actio erit libera Deo, voluntati autem creatæ necessaria; ergo respectus libertatis ad causam primam non satis est ut actio sit libera causæ secundæ, nisi modus movendi illam et concurrenti cum illa talis sit, ut sit accommodatus ad conservandum usum libertatis ejus; ergo ex sola libertate divina, non satis solvitur prædicta difficultas.

13. *Alia enodatio difficultatis.* — Alia responsio est, Deum, licet agentibus naturalibus et liberis definitum concursum tribuat per suam voluntatem, tamen diverso modo tribuere; nam agentibus necessariis vult dare concursum quo necessario agant, liberis quo libere agant; et ita non solum vult Deus actionem, sed etiam modum actionis; et quia ad utrumque est efficax divina voluntas, ideo utrumque simul præstat. Et propterea de divina providentia dicitur, quod *attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.* Quæ responsio habet fundamentum in D. Thoma, 1 p., q. 19, art. 8, ad 2, et aliis locis, ubi docet ad efficaciam divinæ voluntatis pertinere, ut quod vult, fiat, et eo modo quo vult. Quæ doctrina ita generatim sumpta, certissima est; tamen etiam est certum, cum Deus vult aliquid fieri certo quodam modo, pertinere ad sapientiam et efficaciam ejus, applicare causas accommodatas ad illum modum operandi; repugnaret enim sibi ipsi, si vellet aliquid fieri tali modo, et alioqui impediret vel tolleretur causas ad illum operandi modum. Hoc ergo est quod in præsentem inquirimus, quomodo cum Deus velit causam secundam libere et cum indifferentia agere, possit illi concursum suum definire, quin in hoc involvatur repugnantia. Unde non satis est dicere, ad efficaciam et suavitatem divinæ providentiæ illa duo conjungere; sed vel explicare oportet quo modo in illis non sit repugnantia, quod per eam responsionem non fit, vel quærendus est alius modus, quo efficaciter et suaviter possit Deus movere creaturam, ut faciat, et libere faciat.

14. *Auctoris responsio ad præcedentem difficultatem.* — Propter difficultatem ergo propositam, censeo cum aliis multis Theologis aliter esse explicandum modum, quo Deus suum concursum præbet vel offert causis liberis. Qui modus in duobus differt ab illo quem in agentibus naturalibus explicuimus. Primo, in determinatione quoad exercitium, quia ni-

mirum Deus ex vi illius voluntatis, qua statuit præbere concursum causæ liberæ, non omnino absolute statuit ut causa libera illum actum exerceat, neque simpliciter vult illum actum esse, sed quasi subintellecta conditione vult illum actum esse, quantum est ex se, et ex parte sui concursus, quem præbere statuit, et ad illum ex vi talis voluntatis applicat potentiam suam, si tamen causa secunda, seu voluntas creatæ, ad illum etiam se determinet, et in illum influat; semper enim potest non influere pro sua libertate.

15. *Prima ratio.* — Fundaturque hæc differentia, primo, in diversis modis operandi connaturalibus his agentibus. Agentia enim naturalia, natura sua sunt determinata ad exercitium suarum actionum; et ideo, ut supra dicebam, prima causa se illis accommodans, absolute definit illis concursum; agentia autem libera non sunt ita determinata natura sua ad exercitium suarum actionum; cum ergo Deus unicuique det concursum modo accommodato naturæ ejus, his etiam agentibus offert concursum sine omnimoda determinatione ad exercitium.

16. *Secunda.* — Secundo, hoc videtur convincere ratio facta; nam si Deus offerret concursum absolute et efficaci voluntate physice determinativa, et effectiva talis actus, necessario secum traheret causam secundam; quæ necessitas esset absoluta respectu talis causæ, quia, licet esset ex aliqua suppositione, illa tamen esset omnino antecedens, et ita efficax, ut inferior causa nullo modo posset ei resistere.

17. *Tertia.* — Tertio, quia, licet actualis concursus non sit ex prærequisitis ad agendum, sed inclusus in actione, tamen concursus in actu primo, seu (quod idem est) habere ita oblatum et præparatum concursum, ut sit in potestate hominis habere illum si velit, est unum ex necessario prærequisitis ad agendum, ut supra probatum est. Quia revera non intelligitur alia ratione, quomodo sit in proxima potestate hominis, inchoare suam actionem. Ergo debet hic concursus ita offerri, et per talem voluntatem causæ primæ, ut, eo sic posito, adhuc sit in potestate causæ secundæ libere cum eo operari vel non operari; quia alias non salvatur hæc indifferentia cum omnibus prærequisitis ad agendum; quod est de ratione liberæ actionis. Ergo necesse est ut intelligatur offerri per voluntatem includentem conditionem, prout a nobis declarata est. Nam si esset omnino absoluta, non pos-

set illa oblatio concursus non transire ad exercitium seu actum secundum.

18. *Quarta.* — Quarto, hoc est maxime necessarium propter actus malos voluntatis creatæ. Dicit enim non potest Deum ex se, absolute voluntate sua, statuere ut hi actus omnino fiant a causa secunda; alias non tantum illos permetteret, sed etiam vellet, quod alienum est a sana doctrina. Præterea, quia alioqui prima radix et origo mali nostræ voluntatis in Deum reduceretur, nam cum voluntas Dei simpliciter sit prior, illa semper determinabit voluntatem creatam ut velit; semper voluntas creatæ vult, quia Deus vult illam velle; ergo etiam cum vult malum, ideo vult, quia Deus vult eam velle. Prima ergo radix omnis malæ voluntatis in divinam refereretur, quod impium est.

19. Nec satisfaciet qui responderit hæc omnia esse vera, et admittenda de voluntate mala pro materiali, non vero pro formali, id est, quatenus mala est. Nam in præsentem unum ex altero sequitur, quia actus liber voluntatis creatæ circa hoc objectum et cum his circumstantiis haberi non potest, quin habeat concomitantem malitiam; qui ergo vult voluntate absoluta illum actum elici ex voluntate creatæ circa hoc objectum, et cum his circumstantiis, et præsertim si ita vult, ut secum trahat voluntatem creatam ad illum actum exercendum, plane vult moraliter seu virtualiter malitiam necessario conjunctam illi actui, et est radix et causa ejus. Secus vero est, si Deus offerat concursum per voluntatem illam includentem conditionem, ut a nobis explicata est; nam tunc simpliciter non vult actum malum, nec determinat aut trahit voluntatem creatam ad exercitium ejus, sed solum offert illi concursum, quo influit in actum voluntatis creatæ, dum ipsa elicit illum. Et hæc est potissima differentia ob quam Deus justè vult permittere actum peccati, ut est a voluntate creatæ, quem tamen ut sic velle non potest, ut latius explicant Theologi statim citandi.

20. *Quinta.* — Quintam rationem adhibere possumus, quia Deus potest necessitare voluntatem creatam, etiam cum ab objecto, intellectu, aut aliqua intrinseca dispositione necessitatem non pateretur, ut in superioribus visum est; non apparet autem modus quo possit efficacius Deus inferre necessitatem quoad exercitium voluntati creatæ, quam absoluta voluntate sua efficaci, et operativa ad extra, trahendo creatam voluntatem, ut id ve-

lit quod ipse vult eam velle. Ergo, e converso, cum Deus vult ita concurrere cum voluntate creata, ut illam ad exercitium non necessitet, non dat concursum per voluntatem ita absolutam et efficacem; ergo præbet per voluntatem accommodatam libertati humanæ voluntatis, atque adeo includentem ex parte illius virtualement conditionem, qualem explicuimus. Atque in hunc modum explicarunt fere omnes antiqui Theologi modum concurrendi Dei cum causa libera, quos statim referam, declarata prius secunda differentia supra proposita.

21. *Secundum discrimen in modo concursus divini cum causis liberis, ac cum necessariis.* — Est ergo aliud discrimen inter modum quo divina voluntas offert concursum naturalibus et liberis agentibus, quia illis solum ad unum actum præbet concursum; his autem ad plures actus offert sufficientem concursum, quantum est de se, quod recte probat difficultas superius posita. Et præterea probari potest, applicando cum proportione fere omnes rationes factas in præcedenti. Primo, quia Deus præbet unicuique causæ secundæ concursum modo accommodato naturæ ejus. Sed hæc est natura causæ liberæ, ut, positis cæteris omnibus conditionibus prærequisitis, sit indifferens ad plures actus; ergo debet etiam recipere in actu primo concursum modo indifferente; ergo debet, quantum est ex parte Dei, illi offerri concursus non tantum ad unum actum, sed ad plures. Secundo, quia alias voluntas creata nunquam esset proxime potens ad plures actus efficiendos; ergo nunquam esset libera quoad specificationem actus. Patet secunda consequentia ex dictis supra de causa libera. Prima vero sequela patet, quia non est causa secunda proxime potens ad aliquem effectum, nisi habeat paratum concursum primæ causæ ad illum. Et ideo paulo antea dicebamus, naturalem causam semper esse proxime potentem ad unum tantum singularem effectum, quia ad illum solum habet præparatum Dei concursum.

22. Tertio, est evidens argumentum, quia voluntas creata nihil potest velle sine Dei concursu; ergo nisi aliquo modo habeat in sua potestate Dei concursum ad plures actus, nunquam potest simpliciter et proxime elicere quemlibet illorum actuum; nunquam autem potest habere Dei concursum in manu et potestate sua, nisi prius et antecedenter habeat illum oblatum, quantum est ex voluntate Dei, quia non datur, nec dari potest nisi

per Dei voluntatem. Neque etiam voluntas creata potest quasi prævenire voluntatem divinam, vel aliquid efficere quo illam trahat ad dandum generalem concursum, quia nihil potest voluntas creata efficere sine ipso concursu. Voluntas ergo dandi concursum, semper debet antecedere, nec respectu illius, saltem in prima volitione, potest voluntas creata aliquo modo prævenire divinam. Si ergo illa voluntas divina definitur ad unum tantum actum, seu concursum ejus, voluntas creata illum solum efficere potest potentia proxima, neque habet concursum ad alium in potestate sua, et consequenter idem est de cæteris, quæ vel ad illum consequuntur, vel per se fiunt eodem genere concursus.

23. Quarto hic etiam applicatur efficacissime ratio sumpta ex actibus malis; nam incredibile est Deum velle concurrere cum voluntate hominis hic et nunc ad actum malum; et ad illum solum, etiam quantum est de se. Neque enim id refundi potest in voluntatem ipsius peccatoris, quia voluntas concurrendi Dei omnino antecedit voluntatem peccatoris, et omnem usum liberum ejus. Considero enim hominem actu cogitantem de objecto pravo cum omnibus circumstantiis prærequisitis, ut voluntas possit ei assentiri, vel dissentiri; neutrum autem potest facere per positivum actum sine concursu Dei, et antequam alterum faciat, non potest ei imputari, quod Deus hoc vel illud velit circa concursum illi dandum; ergo si Deus proposuisset concurrere cum illo ad consensum malum, et non ad alium actum, hoc esset ex sola voluntate Dei, nec voluntati hominis posset imputari; quam vero hoc sit alienum a divina bonitate, omnibus considerandum relinquo.

24. *Auctores qui præmissum modum amplectuntur.* — Hinc graves Theologi in hunc modum declarant concursum Dei cum causa libera, tunc maxime cum de concursu ad actum peccati loquuntur. Et sumi potest ex D. Thoma, in 1, dist. 47, q. 1, a. 2, ubi ait, *aliquid fieri præter voluntatem Dei beneplaciti consequentem, quamvis nihil fiat contra eam*, quod dicit propter actum malum; dicitur autem voluntas consequens Dei, voluntas absoluta et efficax. Et ideo 1, 2, q. 89, art. 1, ad 3, dicit, voluntatem Dei esse principium universale interioris motus humani, determinationem autem ad talem actum malum directe esse ex voluntate humana. Ac si diceret, Deum ex se offerre concursum indifferenter, determinari autem quasi materialiter

ex cooperatione voluntatis liberæ. Et generaliter talem significat esse motionem vel concursum Dei cum causa libera, 1, 2, q. 9, a. 6, ad 3, et q. 10, art. 4, et 3 contra Gent., c. 73 et 90, et q. 3 de Potent., a. 7, ad 13, et q. 5 de Verit., art. 5, ad 1. Idem sentit Capreolus, locis supra citatis, sect. 2, et præsertim in 2, dist. 28, q. 1, art. 3, ad 12 contra 2 conclus.; Conradus expresse ac late, 1, 2, quæst. 79, art. 2, et Soto, 1 de Natur. et grat., c. 16, qui expressius quam cæteri Thomistæ, et generalius, ait Deum non concurrere cum voluntate libera per voluntatem beneplaciti, cui non potest resisti, sed voluntate alia, cui resisti potest; verba ejus sunt: *Quidquid Deus vult voluntate absoluta, et quæ dicitur beneplaciti, fit juxta illud: Voluntati ejus quis resistet? Quando autem cum libero homine concurrat, non vult illud fieri nisi salva humana natura, et libera voluntate, quæ idcirco resistere Deo potest.*

25. Scotus etiam, licet locis supra citatis aliter sentire videatur, tamen in 2, dist. 37, § *Ad solutionem istorum*, ut declarat concursum ad actum peccati, dicit, *causam secundam habere in potestate sua concursare et non concursare primæ; et si non concursat ut tenetur, inde fieri ut non sit rectitudo in effectu communi ambabus.* Ubi Lychetus expresse ita declarat divinum concursum, et voluntatem Dei, per quam datur, et significat etiam Maiorani, in 2, dist. 43, quæst. 4. Unde Vega, lib. 6 in Trident., c. 7, ob hanc causam dicit, concursum Dei generalem esse immediate in potestate nostra, etiam quando non operamur; idque existimat esse necessarium ad nostram libertatem. Idem tenet Corduba, q. 55, dubio 8 et 10, quamvis de ordine naturæ inter causalitatem primæ et secundæ causæ minus proprie loquatur.

26. Alii etiam auctores fere omnes ita declarant divinum concursum, præsertim Gregor., in 2, d. 28, q. 1, a. 3, ad 12; Gabriel, in 2, d. 1, q. 2, a. 2, concl. 4, et art. 3, dubio 1, et d. 87, a. 3, dub. 2; Marsil., in 1, q. 40, art. 2, part. 1, concl. 4, in fine; Adamus, in 3, dist. 14, q. 3, dubio 2; Almain., tract. Moral., cap. 1. Favet etiam plurimum Alex. Alens., 1 p., q. 24, memb. 5, et q. 26, memb. 4, art. 3, et q. 40, memb. 4, ad 3; Bonavent., in 2, dist. 37, art. 1, quæst. 1, ad ultimum, et alii plures, quos brevitatis causa omitto.

Objectiones contra superiorem doctrinam.

27. Quæ autem contra hunc modum explicandi divinum concursum cum causis liberis objici possunt, solventur facile ex his, quæ in superioribus tractata sunt. Primum esse potest, quia sequitur actum liberum fieri absque absoluta et efficaci Dei voluntate, quod videtur repugnans, cum omnes res pendeant ex hac voluntate Dei. Secundo, quia sequitur actum liberum quasi per accidens vel contingenter fieri, respectu Dei, quia Deus ex se non præscribit quid ex suo concursu eventurum sit, et quasi in incertum tendit in id quod voluntas creata fecerit. Tertio, hinc videtur sequi Deum applicare suum concursum ad hos actus tantum generali et confuso modo, scilicet, ad id quod voluntas creata effecerit; hæc autem videtur esse magna imperfectio. Quarto, sequitur non habere Deum perfectam providentiam in particulari de his actibus liberis, quandoquidem non disponit de illis in particulari ut sint vel non sint, sed solum in confuso, relinquens determinationem in particulari causæ secundæ. Unde ulterius fit quinto, ut determinatio talis actus, tam quoad exercitium, quam quoad specificationem, omnino tribuenda sit causæ secundæ. Sexto, videtur hoc repugnare cum iis quæ supra diximus, determinationem effectus in individuo peculiari modo procedere ex præfinitione primæ causæ; hoc enim non minus necessarium est in actibus liberis quam in aliis, quia cum voluntas amat, non est in ejus potestate eligere hunc actum amoris in individuo, potius quam alium quem facere posset. Septimo, quia sequitur ex dictis, posita voluntate Dei concurrendi cum voluntate creata ad actum ejus, accidere posse ut actus non sequatur, etiamsi ex parte voluntatis sit virtus sufficiens et omnia alia requisita; eademque ratione fiet ut Deus et divina voluntas ex parte sua eodem modo se habeat ad hominem cum quo non concurrat actu, et ad eum cum quo concurrat, quod est absurdum, cum aliquid operetur in uno quod non operatur in alio.

28. Octavo, potest directe ostendi illum modum non esse necessarium; nam Deus in sua æternitate præscit quid voluntas creata volitura sit in quacumque occasione circa quodvis objectum, et cum quibuscumque circumstantiis; ergo potest Deus absoluta voluntate velle dare concursum ad illum solum actum, quem prævidet operaturam. Neque

oportet ut ad alios actus, quos certe scit nunquam futuros, concursum offerat. Et eadem ratione necesse non est ut aliquam conditionem tacite vel expresse apponat illi voluntati, quandoquidem jam prævidet, conditionem illam, quæ ibi intervenire posset, futuram esse, nimirum, quod voluntas creata cooperetur. Et ob eandem causam per hunc modum concursus non tollitur indifferentia libertatis, quia et illa voluntas Dei ponitur cum aliquo respectu ad futuram cooperationem voluntatis, et Deus paratus esset ad dandum alium concursum, si voluntas aliud esset operatura.

Objectionibus satisf.

29. Ad primum respondetur, aliud esse actum liberum fieri sine absoluta Dei voluntate, qua velit ut talis actus sit; aliud vero, quod Deus non concurrat ad talem actum ex illa absoluta voluntate. Ex nostra ergo sententia solum sequitur hoc posterius, quod nos admittimus tanquam verissimum, quia ut Deus concurrat, sufficit voluntas concurrenti, quæ, quantum ad id quod se tenet ex parte Dei, est absoluta et efficax, quia ex vi illius Deus applicat suam potentiam ad concurrendum, et reipsa in tempore concurrat juxta propositum ejusdem voluntatis. Tamen, quia in objecto illius voluntatis, ut ex ipso verbo concurrendi constat, comprehenditur concomitantia vel cooperatio alterius, ideo ex parte alterius subintelligitur conditio, sine qua illa Dei voluntas non habebit effectum ad extra, et ideo ex hac parte dici potest conditionata. Cum enim actio transiens, qua Deus concurrat cum voluntate creata, pendeat tum a voluntate divina, tum a creata, ut Deus ad illam concurrat, non est necesse ut absolute velit illam actionem, quatenus est ab utroque principio, sed solum quatenus est ab ipso, sinendo aut concedendo alteri voluntati, ut etiam ipsa influat, et consequenter subintelligendo conditionem cooperationis alterius voluntatis. Sic enim se gerit Deus circa malas voluntates. Propter quod dixit Augustinus, 5 de Civit., c. 8, 9, et sæpe alias, a Deo esse omnes potestates, non tamen omnes voluntates. Et Concilium Tridentinum, sess. 6, can. 6, propter eandem causam definit, *Deum operari hos actus permissive solum*. Atque hanc iperte colligimus, ex vi generalis concursus et subordinationis necessariæ inter causam primam et secundam, dictam voluntatem concurrendi ex parte Dei sufficere,

quidquid sit, an circa actus bonos ob speciales rationes habeat Deus alium modum absolute voluntatis.

30. Unde altera propositio, scilicet, actum liberum fieri sine absoluta Dei voluntate, non sequitur ex nostra sententia, quia, quamvis illa voluntas non sit necessaria ad concursum, potest Deus alia ratione illam habere. Et in bonis quidem actibus habet illam Deus, sive illa sit præcedens scientiam per modum præfinitionis, sive subsequens per modum approbationis, hoc enim ad præsens nihil spectat. Circa malos autem actus non habet Deus illam voluntatem absolutam, quia Deus non vult simpliciter et absolute hæc mala fieri, neque in eis quæ futura prævidet, complacet simpliciter, repugnat enim bonitati ejus; quamvis etiam non velit absolute hos actus non fieri, sed velit eos permittere, ut recte dixit D. Thom., 1 p., quæst. 19, art. 9, ad 3. Et postquam prævidet esse futura, complacet in eis, quatenus ab ipso sunt, quod solum est complacere de concursu quem ad ea præbet.

31. Ad secundum respondetur negando sequelam, quia Deus ex certa scientia et voluntate sua concurrat cum voluntate creata ad quemlibet actum ejus; et ideo non casu aut contingenter cum voluntate creata concurrat, sed ex sapientissima providentia. Et quamvis non semper absoluta voluntate præfinit quid voluntas creata operatura sit, non tamen propterea tendit in incertum, quia vel præfinit, vel saltem permittit quidquid talis causa secunda actura est, et videt etiam clarissime et certissime quid sit actura; et ad illud sua voluntate concurrat.

32. Unde etiam solvitur tertium inconveniens, negando sequelam. Non enim confuse, sed distincte et in particulari applicat Deus voluntarie concursum suum ad hunc vel illum actum; semper tamen subintellecta conditione liberæ cooperationis ipsius voluntatis creatæ. Hæc enim conditio non minus habet locum in voluntate concurrendi distincte et in particulari ad talem vel talem actum, quam in confusa voluntate concurrendi, quam necesse non est Deo tribuere, nisi quatenus in voluntate concurrendi in particulari ad hunc vel illum actum includitur.

33. Quare minime etiam sequitur, quod quarto loco inferebatur de imperfectione aut confusione (ut sic dicam) divinæ providentiæ; de omnibus enim in particulari providet Deus, sed non de omnibus eodem modo. Unde de

actibus bonis qui futuri sunt, simpliciter et absolute disponit ut sint; de malis autem, quamvis etiam in particulari disponat, non tamen simpliciter et absolute ut sint, sed ut esse permittantur; et de illis quatenus jam futuri prævidentur, disponit Deus quomodo vel curentur, vel puniantur. Sic ergo habet Deus de omnibus et singulis in particulari perfectam providentiam, unicuique tamen accommodatam. Atque ob hanc causam auctores quidam graves antiqui, præsertim Græci¹, negant hos actus malos esse ex providentia, quia per illam vocem peculiariter intelligunt illam absolutam dispositionem, qua Deus non solum permittit, sed absolute vult ut aliquid sit. Vel, ut illa particula, *ex providentia*, satis indicat, solum intendunt radicem et originem horum actuum malorum non esse ex divina providentia, neque illi esse tribuendos tales actus, ut propriæ causæ. Verum est interdum extendere illum loquendi modum ad actus bonos, sed tunc strictius utuntur ea voce, pro efficaci prædeterminatione Dei necessitatem inferente voluntati creatæ, ut exposuit D. Thomas, 1 part., quæst. 23, art. 4, ad 1.

34. Ad quintum de determinatione voluntatis creatæ, jam in superioribus dictum est quo modo hæc determinatio possit aliquo modo tribui causæ secundæ; idem enim modus proportionaliter habet locum in causa libera. Et majori quadam ac peculiari ratione dicitur illa se determinare ad suam actionem. Non quia se determinet sine concursu Dei (illius enim determinatio non est aliud quam ejus volitio, quam constat fieri non posse sine concursu Dei), sed quia voluntas et potentia Dei, ut sic applicata ad concurrendum, est quasi indifferens et expectans, ut juxta usum liberum voluntatis, ita illi cooperetur; quod non est ex imperfectione, sed ex sapientissima providentia Deise accommodantis causæ secundæ. Unde, licet simpliciter concursus Dei sit prior natura, modo superius explicato, tamen secundum quid, et in suo genere, potest hæc determinatio peculiari modo attribui causæ secundæ. Loquimur autem ge-

¹ Origen., lib. 2 Periarch., c. 12; Justin., q. 8 ad Orthodoxos; Chrysost., hom. 11, parte morali; Theodor., lib. 5 Divin. decr., c. de Provid.; Gregor. Nys., lib. 7 Philos., c. 1, et l. 8, c. 4, seu Nemes., lib. de Nat. homin., c. 39 et seq.; Damas., 2 de fide, c. 29 et 30.

neratim ex vi concursus, nam aliis modis, vel per alia auxilia, sæpe est Deus principalis causa omnis bonæ determinationis voluntatis, et præsertim in iis quæ per gratiam fiunt, de quo alias.

35. Ad sextum, concedimus determinationem actus vel effectus, quoad individuum præsertim, oriri ex determinatione divini concursus. Neque hæc repugnat cum iis quæ dicta sunt de concursu ad actus liberos; nam illamet determinatio concursus ad singularem et individuum actum potest esse ex voluntate non omnino absoluta ex omni parte, sed includente conditionem ex parte cooperationis liberæ humani arbitrii. Rursus ille concursus offerri potest non solum ad unum individuum actum unius speciei, sed etiam ad plures diversarum specierum, ut ad hunc actum amoris, et ad hunc actum odii; atque ita in singulis speciebus determinatur voluntas ad talem actum in individuo, et nihilominus manet indifferens, vel ad utendum concursu, aut non utendum, vel ad utendum illo in hac vel ipsa specie.

36. Ad septimum, concedimus priorem illationis partem, nempe post oblatum sufficienter concursum ex parte Dei, posse voluntatem non operari, etiam in sensu composito. Neque hoc est majus inconveniens quam quod, posita Dei permissione, adhuc voluntas possit non peccare; quod verum et necessarium est, quia permissio respicit potentiam causæ ad utrumque oppositorum se habentem, ut dixit D. Thom., in 1, d. 47, q. 1, a. 2. Denique, sicut positis omnibus prærequisitis potest voluntas operari et non operari, ita etiam sufficienter oblato ac præparato Dei concursu potest non operari cum illo, quia illud est unum ex prærequisitis. Dico autem *oblato concursu transeunte*, non autem *in reposito*, quia tunc jam impossibile est in sensu composito, quin operetur voluntas, quia talis concursus non distinguitur in re ab actione ejus. Quo sensu dixit D. Thomas, 1. 2, q. 10, art. 4, ad 3, *si Deus movet voluntatem, impossibile esse quin voluntas moveatur*. Hic enim concursus non est ex prærequisitis ad actionem, sed intrinsece inclusus in ipsa actione.

37. Unde ad alteram partem illationis negatur sequela, nam in eum hominem, qui actu operatur, Deus etiam actu influat, non vero in eum qui non operatur. Et ita non aequè se habet Deus ad utrumque quoad actionem externam respectu ipsius Dei. Si au-